

БЪЛГАРСКО ИСТОРИЧЕСКО ИЗСЛЕДВАНИЕ	
ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	
Изходящ №	22.02
Входящ №	144
София 1113, бул. Ш. Штерев 11	
Тел: 02 973 22 93; факс: 02 971 31 91	

СТАНОВИЩЕ
от проф. д.и.н. Луиза Ревякина

за конкурса за заемане на академичната длъжност „професор“ по професионално направление 2. 2. История и археология, научна проблематика „Нова и най-нова обща история“ (История на Руската империя) за нуждите на секция „История на света и международните отношения в ново и най-ново време“ в Института за исторически изследвания към БАН
с кандидат д.и.н., доцент Тамара Петрова Стоилова

Доц. д.и.н. Тамара Стоилова е единствен участник в обявения конкурс за заемане длъжността „професор“ в Института за исторически изследвания към БАН. Завършва висше образование в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, специалност история, в 1977 г. От 1978 до 1982 г. е докторант (аспирант) в Московския държавен историко-архивен институт (сега Руски държавен хуманитарен университет – РГГУ), където защитава дисертация на тема „Руско-турските отношения през последната третина на XVIII в. и българските земи“ и получава степен кандидат на ист. науки (доктор, PhD). От 1982 г. е на работа в Института по история към БАН (сега Институт за исторически изследвания), като последователно е назначавана за проучвател (1982–1984), научен сътрудник II ст. (1984), научен сътрудник I ст. (1987). През 1999 г. е избрана за ст.н.с. II ст. (доцент). През 2016 г. защитава дисертация „Русия във Века на Просвещението и Революцията. Имперски интереси и политика“ и придобива научната степен „доктор на историческите науки“.

Научната продукция на доц. Т. Стоилова се състои от четири публикувани монографии и една под печат, 36 студии и статии. Сферата на научната дейност и на научните интереси на д.и.н., доц. Тамара Стоилова обхваща теми и проблеми, свързани с външната политика и дипломатията на Руската империя през XVIII век, започвайки от Петър I с неговата нова ориентация на руската външна политика – по отношение на Османската империя, Кавказ, Средна Азия и завършвайки с края на управлението на Екатерина II (1796).

Тематично творчеството на доц. Стоилова може да бъде систематизирано в две основни направления. Първото, което е пряко продължение на темата на кандидатската (докторската) дисертация, се отнася до изследването на различни аспекти на политиката на Руската империя по отношение на балканските народи, тогава подвластни на Османската империя и на Хабсбургската монархия. Тази тема в по-голяма или по-малка степен присъства в повечето изследвания на Т. Стоилова като едно от стратегическите направления на външната политика на Русия през XVIII в. Тя е основна в монографичния ѝ труд „Третият Рим. Мирните решения на руската имперска политика в Югоизточна Европа през XVIII век.“ – времето, когато Санкт-Петербург влиза в европейската политика и трайно се ориентира към Балканите, за да стане основен външен фактор в политическия живот на Османската империя. Тогава православието се превръща в политическа идея и

държавна политика на Русия, което на практика намира израз в претенциите на Руската империя за покровителство на православните поданици на султана. В монографията се изследва ролята на руските консулства в Османската империя и Средиземноморието за осъществяването на тези идеи сред православното население, както и за преселването на балкански християни в пределите на завоюваните от Русия южни територии за да колонизират пустеещите земи.

На темата Руската империя и Балканите е посветен и издаденият от Т. Стоилова документален сборник „Средиземноморска хроника за събитията по суша и море по времето на първата война, която руската императрица Екатерина II води срещу турците“, в основата на който е Дневникът на руската военна експедиция в Черна гора през 1769 г., спомените и донесенията на участниците в сраженията на руския флот в Средиземно море през 1770 г. В сборника документално са разискват такива интересни въпроси като отношенията на Петербург с балканските народи и опитите те да бъдат включени във войната срещу Османската империя, водена от Русия през 1768–1774 г. Тематиката за политиката на Русия към православните народи на Балканите е застъпена в монографията „Величието на владетелите. Петър I между отрицанието и възторга на европейците в края на XVII – първата четвърт на XVIII век“, 2008 г., в ст. „Дългият път на Русия към Балканите (от времето на Петър I до 60-те години на XIX в.)“, както и други студии и статии (общо 16), повечето от които след доработване са включени в книгата „Балкански истории от XVIII век“ (под печат). В тази монография, както посочва авторката, са изследвани политическите цели на Руската империя, етапите на тяхното постигане, набиращото скорост руско влияние в балканските земи, „за да станат определящи в целостния процес“.

Другият широк тематичен кръг в научното творчество на Т. Стоилова са изследванията за 34-годишно управление на Екатерина II. Специалният интерес към тази проблематика на доц. Т. Стоилова е обясним. Това е период на триумф на руската външна политика. Съществува огромна литература за периода на управлението на Екатерина II. И на Т. Стоилова са били необходими повече от две десетилетия за да успее да даде своя принос в съществуващата по въпроса историография. Въз основа на документален материал, в това число и от Архива на външната политика на Руската империя (АВПРИ), публикувани документи и съществуващите научни изследвания, първоначално чрез студии и статии, а след това и в обобщен труд, защитен като дисертация за присъждане на научната степен „доктор на историческите науки“, тя успя на напише един интересен труд - „Русия във Века на Просвещението и Революцията. Имперски интереси и политика“. Основното внимание на Т. Стоилова в този труд е концентрирано върху изясняването на процесите и тенденциите в руската външна политика, ситуирани от събитията през последните две десетилетия на XVIII в., отнасящи се преди всичко до руската външна политика в двете ѝ основни направления – южно и западно. Южното е свързано със задачата да бъдат овладяни плодородните земи на юг, като изход към Черно море и към пазарите на Южна Европа, което има огромно значение за икономическото развитие на страната. На запад Петербург се стреми да установи контакти и да поддържа връзки с Франция, на която обаче се противопоставя по времето на революцията. В създадената в Европа ситуация във връзка с Френската революция, възползвайки се от вътрешните борби

в Жечпосполита, Руската империя не пропуска подходящия момент и участва в разделянето ѝ между съседните държави, като си връща бивши руски владения. Във връзка с изследваните външнополитически проблеми авторката проследява работата на руската дипломация през тези години и нейното значение за осъществяването на успешната външна политика на Руската империя в периода на мощни политически промени в Европа и конкретно ролята на руските дипломатически представители в Османската империя и в Средиземноморието през 80-те (Яков Булгаков) и 90-те години на XVIII в. (Александър Хвостов, Михаил Кутузов, Виктор Кочубей). Дипломатическите отношения, разработени върху новоиздирен документален материал са най-силната част от дисертацията на Т. Стоилова.

Този защитен от Т. Стоилова преди една година научен труд е плод на нейната многогодишна изследователска дейност, показател е за нейната висока професионална ерудиция и съдържа значителни научни приноси.

Интересен е подходът на Т. Стоилова при разработването на един или друг проблем, както в монографиите, така и в статиите. Всеки един конкретен въпрос тя се старае да представи на фона на общата политическа картина в Европа, което значително разширява изследванията и подчертава мястото на едно или друго лице или значението на един или друг исторически факт в развиващите се събития. Така например в посочената горе дисертация, паралелно с дейността на руските дипломати се разглеждат и проблемите, които Петербург трябва да решава във връзка с водените с Османската империя войни, които на свой ред се преплитат с общоевропейските проблеми, възникнали във връзка с Френската революция.

В изследванията си Т. Стоилова се стреми да обърне внимание на тези моменти в дейността на руските императори, военачалници, дипломати, които са слабо разкрити или пропуснати в съществуващите исторически изследвания, на подробности, на конкретни факти, които разширяват представата за характера, за начина, по който действа един или друг руски владетел или политик, дипломат, което помага да се разбере стойността и значението на постигнатото от Руската империя през XVIII век. Тя представя своето виждане и дава своята оценка за различни проблеми, свързани с управлението на Екатерина II, въз основа на неизползвани досега архивни и публикувани документи.

Трябва да се отбележи и още един аспект в научните интереси на Т. Стоилова – историята на основаването и развитието на градове, създавани в новозавоюваните от Русия територии. В монографията „Раждането на един град. Херсон: олицетворение на руския стремеж към южните морета“ авторката описва не само процеса на строителството на града-крепост на р. Днепър, близо до вливането ѝ в Черно море, предвиден да защитава руската граница от Османската империя, да бъде база за построяването на военните кораби за нуждите на бъдещия Черноморски флот, но и заселването на Херсон и околните територии с руски селяни, занаятчии, майстори строители и корабостроители и др., както и с колонисти от други страни. Херсон е представен като част от цялостната политика на Екатерина II за решаване на стратегически задачи – военни и политически, както и за стопанското усвояване на нови територии, разширяването на търговските връзки с европейските страни и Турция.

Може да се посочи и трети кръг в научните интереси на Т. Стоилова – статии, написани по тематика, различаваща се или отклоняващата се от първите две направления. Например, „Антивоенните настроения в България в навечерието на Първата световна война (Международният отзвук и „българският реванш“ за Балканските войни)“, „Кавказ в политиката на Русия 1774 – 1787. Поглед от Константинопол“.

.За широкия кръг на интересите на Т. Стоилова свидетелства и представеният от нея списък на рецензии и отзиви за излезли у нас и в чужбина научни трудове, дори и по теми, различни от основните ѝ занимания.

Списъкът на забелязаните цитирания на нейни публикации не е малък. Значителна част от тях са в трудове на чужди учени.

Доц. Т. Стоилова участва активно в разработването и ръководството на научни проекти. За последните 15 години тя участва в 15 научни проекта, като е ръководител на 5 от тях.

Т. Стоилова води активен научен живот. Осезаемо е нейното участие в национални и международни конференции, кръгли маси. Организатор е на няколко научни конференции. Тамара Стоилова доказва своите възможности и в административните дейности: ръководител на секция „История на света и международните отношения в ново и най-ново време“ в Института за исторически изследвания (2001–2012), зам.-директор на Института (от декември 2012 г.). Член е на Научния съвет на Института (2001 – 2008, 2012 - продължава), член на редакционната колегия на сп. „Исторически преглед“, на редколегии на тематични и юбилейни сборници,

Доц. д. и н. Тамара Стоилова е утвърден изследовател и специалист по история на Русия през новото време. Научната ѝ продукция и развитието ѝ като изследовател са безспорни. Тя се ползва с уважение и авторитет в България и чужбина. Всичко това ми дава основание да препоръчам на уважаемите членове на Научното жури да присъди на доц. д.и.н. Тамара Стоилова академичното звание „професор“.

22 февруари 2017 г.

Проф. д.и.н. Луиза Ревякина

